

odsotno opazujoč, kako se ziblje na obrežnih valovih. Ampak že peti ali šesti val mu jo je znova ponižno položil pred noge. Val je nosil s seboj še nekaj, ni mogel razločiti — kaj. Čez čas je tudi to naveličano odložil na pesek. Ubogi, stari, zgarani vojaški čevlji! Prizanesljivo ga je potegnil k sebi. V čevlji je bila zagozdena prazna, zamašena steklenka s kosom razmočene etikete — na njej brinov grmič.

Kakor pred dvema mesecema se je nenadoma znašel pred njimi, kakor takrat tudi zdaj ni vedel, kaj naj bi jim rekel. Zagledal jih je v vodi, razvrščene po velikosti, vse te svoje vojake, vseh teh svojih šestdeset rezervistov. Bal se je ozreti, da bi dognal, ali zares stojijo za njegovim hrbtom, in če zares stojijo, kam so se pravzaprav zastrmeli. Pol jih je bilo Slovencev, pol Hrvatov, Zagorcev. Vedel je, da znajo vsi pisati, ker so se morali podpisati, ko so prejeli nove vojaške čevlje, obleke, odeje, nahrbtnike, šotorke, perilo, puške, avtomate, čutarice, vse, kar po predpisih sodi vojaku. Čevlje so si neskončno dolgo izbirali, pomerjali, zamenjavali, kakor da bi hoteli odmakniti trenutek, ko jih bo treba počrniti, zloščiti, obuti, se navaditi nanje. Vedel je, da je najmlajši star šestindvajset, najstarejši šestinštirideset let. Ko so se preoblekli, so bili domala vsi enaki — vsi enako mladi ali enako stari. Šestdeset rezervistovskih obrazov, od katerih si je moral vsakega posebej tako ali tako vtisniti v spomin. Deset izmed njih jih ni verjelo, da je zemlja okrogla. Petintrideset jih ni nikoli videlo morja. Sedemindštirideset jih ni vedelo, kaj in kakšna naj bi bila hitrost svetlobe, kaj in kakšna igra je košarka. Triinštirideset jih ni znalo plavati, petinštirideset jih ni nikoli slišalo o Einsteinu. Trinajst jih je menilo, da so se pripovedke o umetnih satelitih rodile v zmedenih novinarskih glavah. Dvainštirideset jih je bilo poročenih, osemindtrideset jih je imelo otroke — vsi skupaj so imeli prve dni neznansko veliko bolnih žena, bolnih otrok, onemoglih očetov ali mater, umirajočih stricev ali tet. Vsi so verjeli, da je alkohol škodljiv, vsi so pili, če se je dalo — tudi čez mero. Vsi so bili že kdaj vojaki — nekateri med njimi italijanski, nemški, angleški, sovjetski, ameriški, francoski. Eden je bil sam v petero vojskah. Dvanajst jih je bilo hrvaških domobranov in enaindvajset partizanov pri nas, v Apeninih, na Poljskem, na Koroškem, eden celo v Grčiji. Zdaj so stali tu, pred njim, za njim, v valoveči vrsti, zroč nekam čezenj. Kakor da bi radi vedeli, kaj je tam onstran morja, ali je res tudi tam morje, kaj je potem, ko ni več morja, in če je še kljub vsemu morje, kaj pride potem, ko je morja konec, če ga je sploh kdaj konec. Ravno tako kakor takrat, ko jih še ni poznal, tudi zdaj, ko je poznal vsakega posebej, ni vedel, kaj naj bi jim rekel. Jezil se je nanje. Imel jih je rad. Občudoval je njihovo vztrajnost,

kadar se niso dali prepričati — o čemer koli že. Nekateri niso verjeli niti dokazom. Skomigovali so z rameni ali se prebrisano nasmihali. Mislili so si: Saj si nabrit, a tudi mi nismo od muh. Tudi mi imamo svoj prav. Svoj predvsem preizkušeni *praktični* prav. Doma so jih čakali travniki, da bi jih pokosili, polja, da bi jih poželi, sadovnjaki, da bi jih otresli, vinogradi, da bi jih obrali. Čakala jih je živina, ki bi jo bilo treba spitati za jesenske sejme, otroci, ki bi jih le bilo treba kdaj popestovati, žene, ki bi jih le bilo treba kdaj pa kdaj ljubiti. Pa brajde pred hišo. Postelje z ličkanjem in s pernicami. Bakreni kotli, ki zelenijo skriti in zapuščeni. Enega je čakala motorna mlatilnica, petorico kamioni, dva *unimog*, trojico avtobusi, dva — zagorski hlaпон. Kadar so šli v mesto, so zavili v prvo gostilno. In kadar so zavili v gostilno, so morali piti, kadar so pili, so morali prepevati. Kadar so korakali, so korakali, kakor da niso še nikdar korakali, in kadar je zavpil nad njimi kakor kak prénapet podoficir, so korakali strumno, kakor morajo korakati stari vojaki, če se še spomnijo mladih let in rekrutskih vaj. V vsakem izmed njih je bilo veliko več življenja, kakor se je zdelo na prvi pogled, veliko več znanja in spretnosti, kakor so kazali podatki iz knjižice ali kaka uradna anketa. Sleherno reč so znali popraviti ali pokvariti, kakor je pač kazalo. Iz česar koli so znali mimogrede narediti stole, mize, klopi, omarice, police, obešalnike. Izmakniti bi znali vse, kar bi jim sploh mogel ukazati. Če so hoteli, so znali imenitno zlikati tisočkrat preklete vojaške postelje, pomiti tla v spalnici, jih naskrivaj namazati z mešanico bencina in olja — in to seveda trmoglavo tajiti kljub smradu, kljub mastnim cunjам. Tla iz rdečih šesterooglatih ploščic, na katerih se je zmeraj našla kakšna prekleta slamica, po katerih so peketale vojaške podkvice kakor kopita osličev po ožganem kamenju primorskih mestec. Eden izmed teh šestdesetih je bil kakor nalašč pavliha — pred tovariši je požrl živega gada, žabo, stekleničko od joda, dve pregoreli žarnici po sto sveč, trideset britvic znamke *Gillette*, četrnemu starešini pa ogledalce z vdelano in pobarvano fotografijo njegove zale neveste, sumljivo podobne Sophiji Loren. Puške so jemali v roke s spretnostjo starih vojakov. Tudi streljali so dobro — premišljeno in počasi. Jedli so pomalem, brez naglice, tako kakor jedo kmetje. Mudilo se jim ni nikamor. Umivali so se radi, a neznansko neradi so telovadili in se brili. Strašno se jim je ljubilo posedati po posteljah, kaditi in klepetati. Bili so tako polni življenjskih izkušenj, da so si jih morali nenehoma izmenjavati. Iz teh izkušenj so posploševali svoje drobne resnice ali nazore, ki so bili dostikrat v popolnem protislovju med seboj, a v celoti vendarle nekakšen pisan, zaokrožen življenjski nazor. Zdaj so tu. Vrsta valovi v

nemirni vodi. V njih in okoli njih je morje. Obšlo ga je, da bi jih nahrulil: *Tu ga inate. Oglej si ga, kdor ga še nisi videl!*

Dež se je usul nanagloma, scela, v močnih, od vetra gnanih valovih. Bil je prijetno hladen in bleščeč. Morje, še malo poprej nemirno in grozljivo, se je zleknilo podobno živali, ki jo je pobožala nežna otroška roka. Samo ob obali se je oglašalo s komaj slišnim renčanjem, kakor bi mu hotelo dopovedati, da je še zmeraj samo neukročena žival. Saj vem, saj vem, si je rekel. Vzdignil se je, ne da bi se ozrl. Pbral je svojo govorečo škatlico in si potegnil čepico na čelo. Prepričan je bil, da se bodo rezervisti napotili za njim. Poznal jih je — nikoli niso marali dežja. Gledal je, kako je voda oblivala topi skalnati nos hriba, pod katerega se je nekoč zdavnaj hodila kopat morskak deklica. V svetlobi, ki je prihajala z druge obale, je bilo videti skalovje črno, topih obrisov. Ravno nad njim je visel velik teman oblak, podoben vreči žita. Žito je uhajalo, iskroč se v bleščavi, ki se je jemala kdo ve od kod. Obrnil se je in hitro odšel. Voda se je nabirala po stezi med solinami v temne mlakuže in mu silila v lahke čevlje. Nekje blizu je vrisnil galeb, hitro se je ozrl kvišku in spet sklonil glavo, da bi mu dež ne pljuskal v obraz. Nocoj, je pomislil, bo prijetno spati. Ko bo dež ponehal, se bo morje polagoma razjezilo. Vso noč bo pljusvalo ob obalo pod mojim oknom. Še v spanju bom slišal, kako bo udarjalo čez nabrežni zid in odplakovalo beli pesek. Hodil je hitro, da bi se ugrel. Na razpotju je postal, se obotavlja je ozrl in naglas ugotovil: Ne vidim jih. Spet se obirajo. Piha jugozahodnik. Začutil je, da ga žeja. Stopil je v temačno krčmo za že na pol ogoljenimi brajdami. Vprašal je, ali imajo kaj novega vina. Krčmar je kratko odgovoril ne. V zadregi je postal, zamrmral *oprostite* in odšel. Komaj je bil čez prag, je krčmar prižgal v krčmi svetilko. Ozrl se je v svetlo liso med brajdami in nejevoljno zagodel: Starega pa res ne bom. Gotovo je že kislo. Po cesti je tekkel deček s šolsko torbico na glavi. Bose noge so tleskale po mokri cesti. Ko je pritekel mimo, je opazil, kako ga je deček na pol prijazno, na pol začudeno ošinil s temnimi očmi. Za njim je prišantal sivolas ribič z zavihanimi rokavi, s plavim predpasnikom čez plave kavbojke. Desno nogo je imel trdo, poganjal se je z njo, kakor bi bil na hoduljah — spretno in naglo. Ko je šel mimo, je vzdignil roko k pomečkanemu klobuku — s krajevcev se mu je cedila voda — in zaneseno rekel: »Smo jih, oštja, sinoči! Kmalu bi jih ne zmogli.« Presenečen se je nasmehnil: »Kaj pa?« »Ribe, ribe, sardelice...« Gledal je za njim, kako se poganja v srebrni dež. Prekratke kavbojke so mu smešno plahutale okoli suhih nog. Prisluhnil je, ali bo stari morebiti zapel. Pomislil je, da je že strašno dolgo, odkar ni pel. Zakaj neki nisem pel? Strmel je za ribičem,

ki je izginjal v svetlem pršcu — dež se je odbijal od trdega, spranega cestišča. Ko se je ozrl na morje, je videl, da se odbija tudi od morja, da prede nad njim sivkasto tenčico. Tedaj je zaslišal za seboj dobro znani korak čete — razpuščeni korak vojakov, kadar gredo brez reda, brez ritma, ali kadar so na smrt utrujeni. Hipoma je začutil nekaj kakor ginjenost. Najraje bi se bil obrnil, da bi jih počakal. Za trenutek je okleval in si premislil. Stekel je do doma, se sunkoma pogнал po stopnicah in že spotoma metal s sebe mokro obleko. Grem in se okopam, si je rekel. V sobi je bilo temačno. Odrinil je oknice, vzdignil mrežo zoper komarje, pogledal ven in se hitro slekel.

Dež ga je prvi trenutek zmrazil, oblil s kurjo poltjo. Podrgnil se je po prsih, stekel po lesenem mostiču in se od daleč pogнал v vodo. S krepkimi sunki se je poganjal od obale, enakomerno in mirno dihal, ko se je vzdigoval iz vode. Navsezadnje se je oprijel z minijem pobarvanega plovca za privezovanje čolnov. Zdaj je šele začutil, kako je morje pod površino nemirno, zadržano, napeto. Vzdigovalo ga je, oblivalo zdaj s toplimi, zdaj s hladnimi tokovi. Zdaj šele je dobro slišal, kako buta ob obalo. Objel je okrogli plovec in se prepustil pestovanju, kakršnega že dolgo ni bil vajen. Saj je kakor mati, je pomislil. Potem bo ljubica. Potem sovražnik. Bogastvo. Pesem. Smrt. To bi jim moral povedati, tem svojim zvestim vojakom. Prepričan je bil, da so se stisnili v kako zavetje — morebiti pod ostrešek garaže — in ga od daleč opazujejo. Dež je ponehaval. Iz naliva se je spremenil v rosenje. Na severu so se oblaki vzdignili. Pokazal se je zelenkast pramen večernega neba. Zdaj ko je dež pojenjal, se je morje čedalje bolj nemirno pregibalo pod še zmeraj navidezno mirno površino. Oklepal se je plovca in čutil, kako ga morje vzdiguje, nenehoma in brez popuščanja, ko da bi ga hotelo vreči iz sebe. Nedaleč od sebe je zagledal belo obrobljen greben. Preden je mogel ugotoviti, kaj naj bi to bilo, ga je zalilo čez in čez. Komaj je prišel do sape, je zaslišal, kako je val treščil na beli pesek, obrobljen s črnim vencem odmrle morske trave, se vzel, se usločil in se zrušil nazaj. Gledal je, poslušal, a vtem ga je že zalil drugi. Prihaja, ga je prešinilo, zdaj prihaja. Otrok je odšel. Njegova nežna, gospodovalna roka je popustila. Žival se je predramila. Sama sebi se čudi, kako je mogla biti tako krotka. Za nekaj trenutkov morje ni bilo več morje, bilo je življenje, ki se je kakor veselje nenehno širilo, ki ga je kdaj pa kdaj tako preplavljalo — nežno, nasilno, da se je počutil srečnega in nesrečnega, da sta ga prešinjala veselje in groza hkrati. Vojakov na obali ni bilo šestdeset, temveč velika množica, morebiti tisoč, milijon ali še več. Vsi so silili k njemu s svojimi usodami, srečami ali nesrečami, z otroki ali ženami,

dekleti, materami ali očeti. Zadaj nekje za vso to množico se je stiskala njihova živina in še dalje njihove hišice, kozolci, okoli njih vozovi, plugi, traktorji, tovornjaki, celi gozdovi dreves. Zalivalo ga je zmeraj znova, čedalje močnejše, in medtem ko se je še zmeraj zanesljivo oklepal plovca, se je pritihotapila vanj čudno tuja, omamljiva misel, da bi se pustil preplaviti. Nato je iznenada, nagonsko, kakor v strahu pred smrtjo izpustil plovec, da se je s čvrstimi sunki prebil do mostiča. Ko je ves zadihan stal na njem, je začutil, kako mostič drgeta, kako mu morje pomalem, zato pa venomer spodjeda lesene noge. Nekega dne se bo sesul vanj in strohnel na njegovem dnu. Danes še ne. Ožel si je lase, še trenutek strmel na morje, potem pa — kakor bi se sam sebe zbal — zbežal. Zakopal se je pod odejo, da bi se ogrel, se pomiril in si odpočil.

Poduevi je bilo mestece, kjer je preživel z rezervisti dva mesca, še najbolj podobno gnezdu, prilepljenemu med skalnate kraške hribe, pokrite z redkim drevjem. Ponoči, posebno če si prihajal z juga, slabo razsvetljenim jasicam. Ko je prišel, ga je skoroda zasovražil — v njem je moral pokopati svoje poletne sanje. Bilo je tako nemarno s svojimi nesnažnimi gostilnami, s prašnim parkom, s kinodvorano, narejeno iz konjušnice, z dvoumnim napisom na muzeju: OBIŠČITE ZBIRKE INŠTITUTA ZA RAZISKOVANJE KRASA IN NOTRANJSKEGA MUZEJA, z železniško postajo, ki je bila še najbolj podobna strašilu v podobi zgradbe. Mestece je imelo edinstvenega prodajalca časnikov, veliko mrtvih oken, preveč zaprašenih vrtov, kjer se že sto let niso igrali otroci, veliko počasnih natakarič, tovarno, v kateri so izdelovali salamo *della morte*, gimnazijo, podobno vojašnici, vojašnico, podobno sejmišču. Ljudje so bili brez pravega obraza. Pričakoval je, da bodo prebivalci takega mesteca imeli vsaj kako potezo, po kateri bi se lahko razpoznaval med njimi. Ne, bili so, kakor da jih je po čudnem naključju nanesa burja, jih prisilila, da so si polagoma uredili vso to zmešnjavo hiš, hišic, vrtov, vrtičkov, gostilnic, dvorišč, hlevov, umazanih zakotkov, mešanico stilov in okusov, in si navsezadnje že začeli domišljati, da je njihovo mestece kakor nalašč pripravno za turizem. Ni jih motilo, če niso imeli spodobnega hotela, če dostikrat ni bilo ne piva ne vode ne elektrike. Če je že bila voda, je imela tako šibak pritisk, da so odnehale puhajoče priprave za kuhanje *espressa*. Moral si se navaditi, da si čakal nanj, kakor si se moral navaditi žlobudravega prodajalca časnikov. Ta je vstajal, kadar se mu je zljubilo, zapiral svoj bunker, kadar se mu je ravno dremalo, prodal ti je svoj časnik, če si mu ugajal, in ti ga ni prodal, če mu nisi. Potem so prišli vsi ti njegovi in drugi rezervisti in mestece se je v nekaj dneh spremenilo. Gostilne so se napolnile, iz

njih je bilo slišati petje, natakarnice so se pomladile, vsak dan so menjavale predpasnike, kupile so si nove modrčke, postale so bolj gibčne, nekatere naravnost spogledljive. Prodajalec časnikov je bil iz dneva v dan bolj otožen, domala obupan. Ti neznani ljudje so venomer silili vanj s svojimi nemogočimi željami: ta je hotel ob devetih dopoldne *Slovenskega poročevalca*, drugi v petek *Vjesnik u srijedu*, tretji znamko brez dopisnice, četrti razglednico brez znamke. Shujšal je, ni več vsiljeval svojega *Corriere*, ki ga je imel zmeraj na zalogi, in kdaj pa kdaj ga je kdo neusmiljeno nadrl. Hribi okoli mesteca so postali bolj zeleni kakor poprej, večeri so bili kakor spomladanska ljubezen — nebo poplaknjeno, Nanos pokončna pravljica, na pol gora na pol oblak prastarega kitajskega krajinarja. Potem so začele prihajati še dekleta in žene, v procesijah, navsezgodaj, kakor so pač prihajali vlaki ali avtobusi. V nedeljskih jutrih, na pol še meglenih ali rosnih, na pol že sončnih, so postajale pred vrati vojašnice. Nestrpne, radovedne so pogledovale mimo zaspanega, sivoresnega stražarja na pusto pometeno dvorišče vojašnice, kjer je — podoben štoru — stal trobentač, brez posluha pihajoč v pomečkano trobento. Čakale so, in ker niso imele kaj drugega početi, so prelagale iz roke v roko cule, torbe, kovčke in klepetale. Nedelja je postala kratko in malo praznik. V gostilnah niso mogli vsem postreči, mož in žena sta se zatekla v kako drago, zanikrno sobico ali v hosto, fant in dekle, ki si zadnje čase ništa bila kdovekaj na roko, sta se znova zaljubila. Ko sta se poslavljal, so jima silile v oči solze. Mestece je prešinil nekak notranji sijaj, kakršnega prej ni poznalo. Saj ga tudi ni moglo poznati ob svojih zdolgočasenih prebivalcih. Še ti bi se prav gotovo preselili kam drugam, ko bi ne bilo treba biti ravno tu, kjer je oče iztrebil kos hoste ali krasa, zoral njive, postavil hišico, odprl delavnico ali gostilnico. Kadar je v nedeljo zjutraj hitel komajda dobro zbujen in obrit po asfaltni cesti v vojašnico, prehiteval ženske, ki so prihajale z železniške ali avtobusne postaje, je živo začutil, da jih ženejo nemir, skrb, ljubezen, stiska, kar kolj že. Samo da jih žene, si je mislil. Kadar človeka kaj žene, je že nekaj več kakor samo zdolgočasen vsakdanjež, ki ne ve natanko, kaj naj bi s svojo zaspano mislijo ali s svojimi s pajčevinami prepredenimi čustvi. Čez čas je občinske može, za njimi pa še vojaške oblasti, zaskrbelo, da bi rezervisti ne pregnali dragocenih tujcev, če ravno so se tujci ustavljali tu samo za nekaj ur. Kupovali so bencin, kruh ali kvečjemu še kavo, razkazujoč svoje bogastvo ali svojo skopost. Dva sta umrla, ker sta na *campingu* v hosti pražila strupene gobe, da bi jima ne bilo treba večerjati v krčmi. Prišli so si za oddih ogledovat komunizem, s svojimi bleščečimi se avtomobili, motorji, prikolicami,

šotori, čolni, ženami, dekleti — in res je bila vmes kakšna bolj podobna pravljici kakor ženski, res se je lahko pripetilo, da je kjer koli nepričakovano trčila na kako rezervistovsko strašilo z brki, s sprano uniformo, narejeno za koga veliko večjega ali za koga veliko manjšega, s težkimi, štorkljajočimi čevlji s podkvicami, z majavo hojo kmeta, ki se je morebiti dvakrat v življenju peljal z avtomobilom in petkrat z vlakom. Zares je bilo vmes tudi dosti samotarskih lepotev v črnih kavbojkah, z nadutimi očmi šolanih nevednežev ali domišljavcev. Po dve uri so srkali svoj *espresso*, vsi srečni, da so naleteli na koga, ki jim je bil videti še bolj neveden, še bolj samotnen. Preklinjal je zastojno skrb brezdušnih trgovcev, ki je bila pripravljena zaradi nekaj mark vzeti ljudem še tistih nekaj ur v nedeljo, ko so mogli iz vojašnice. Saj turisti so zmeraj znova odšli, odnesli s seboj poleg razglednic s folklornimi motivi tudi vso svojo civilizirano modrost, rezervisti pa so morali ostati, delati, živeti, kakor jim je bilo predpisano. Če so že smeli v mesto, bi ne smeli piti, ker je bilo to prepovedano, bi ne smeli v gostilne, v katerih so se ustavljali tujci, ker to ni bilo zaželeno, bi ne smeli objemati deklet, ker je to nasploh nemoralno, bi ne smeli zamuditi večerje, ker je bilo to kaznivo. In če so se pregrešili, jih je mimogrede pobasal džip vojaške policije. Naslednji dan so prihajali na raport, da jim je prebiral levite, jim dopovedoval, da so osramotili vojsko in mestece, da morajo zato enkrat, dvakrat, trikrat čez mero na stražo. Navsezadnje so jim to edino veselje, ki so ga imeli — da so v nedeljo popili liter slabega vina, poležali kako uro z dekletom ali z ženo v borovi hosti, na trdi kraški travi, ožgani od sonca ali od njihovega skromnega hrepenenja, da so za kako uro ob pivu pomoževali med seboj o starih časih, ko so bili še rekruti, ko je bilo v vojski ali sploh na svetu drugače — v resnici omejili na vsako drugo nedeljo ali na kak dan v tednu, ko ni bilo časa za obiske. O ti prekleto mestece, si je ponavljal, ko se je pod odejo skušal ogreti, ti stokrat prekleto mestece! Le kateri vrag ga je naredil tako nemarnega in prijazno domačega! Razmišljal je o tem, moral se je spomniti, kako so se pojoč na kamionih prepeljavali skozenj. Z leskovimi vejami so prepletli strehe, da bi se ubranili pred nasilnim avgustovskim soncem. Sami sebi so se zdeli pretresljivo mogočna kolona vozil in ljudi. Prebivalci so postajali po pločnikih, se ozirali za njimi, rahlo presenečeni, ker jih je bilo toliko skupaj, ker so imeli nenavadno zrele, nerekrutske obraze, ker so bili vsi skupaj res vojska, ker so kazali tako zbranost, kakor da se res odpravljajo kam daleč, ne samo petnajst ali petindvajset kilometrov stran v kako zapuščeno kraško kotanjo, da vnovič preskusijo svoje orožje, si naberejo v leščevju

polne žepe na pol zrelih lešnikov, poklepetajo, pokvantajo — če se je teden bližal nedelji, da bi se zvečer zaprašeni, utrujeni, zadovoljni pojoč vrnili ob enakomernem hrumenju razgretih motorjev.

Navadil se je bil živeti z ljudmi, ki so mu bili približno enaki. Veliko je bral, za zabavo je prebiral knjige o jedrski fiziki, grški filozofiji, ni maral Zolaja, Andrića je imel za boljšega od Hemingwaya. Zmeraj se je jezil, kadar je naletel na preprostost, ki ji pravimo primitivizem, posebno če je bila nasilna, in s Heleno sta tako rada modrovala o italijanskem renesančnem kiparstvu. Kadar je nanoslo, se je seveda ukvarjal tudi z zakoni, s pravdami, vendar mu je bil pravniški poklic skoroda bolj dolžnost kakor veselje, zato je o odnosih med ljudmi razmišljal bolj tako, kakor bi samo bral, ne živel. Vojne se je spominjal kakor nečesa davnega, samo še na pol resničnega, bolj velikih podob s posameznimi, osupljivo natančnimi podrobnostmi, razsejanimi sem ter tja po platnu štirih let, kakor ljudi, s kakršnimi jo je preživel. Sam sebe je imel — zroč nazaj v tisti čas — za nezno-snega razboriteža precej kratke pameti, skromnih izkušenj, pomanjkljive srednješolske izobrazbe, ki pa je le bila toliko nad povprečjem, da je lahko — upošteva je tudi vse drugo v revoluciji — postal z dvajsetimi leti oficir, da se je lahko imel za moža. Vsega tega se je spomnil zadnje dni v mestecu, ob koncu zaključne strelske vaje, ko so izstrelili v znamenje, da je konec nevarnosti, dve zeleni raketi. Gledal je za njima zamišljen, loveč v mislih neko že znano bridkost, staro znanko kdo ve od kod in kdo ve od kdaj. Kakor da bi bila raketa usodno znamenje trenutka, ki ga bo znova odtrgal od ljudi, znamenje samote, v kateri bo moral znova iskati tako sebe kakor druge. Spomnil se je, bilo je nekega majskega dne po osvoboditvi. Gledal je za raketo, kako se je v žareči, za spoznanje drhteči krivulji vzpela nad mesto, da se je nato s pokom razletela v milijon isker, ki so polagoma ugašajoč padale na stare strehe pod Gradom. Za trenutek se je streznil ob misli, ki se mu je vsiljevala ostro začrtana na zvezdnatem nebu njegovih majskih sanj in se nato hipoma razpršila, da ni vedel, kako naj bi ji sledil. Zamežikal je v nebo, ki je bilo brez oblaka, po njem se je vlekla samo še rahla sled za raketo, in odhitel po slabo razsvetljenih ulicah. Od daleč je zaslišal petje, *Hej brigade*, harmoniko, vpitje, kdaj pa kdaj drdrajoč rafal. Nehote se je potipal okoli pasu. Pomislil je, spomnil se je, da je bil dal pištolo — komu že? Skomignil je z rameni, sam nad seboj začuden, in se vprašal: Čemu neki mi bo? Zmaga, zmaga, zmaga, je nenehoma pelo v njem, a v oči so mu silile solze. Mimo je pridrvel džip. Voznik se ga je bil očitno nalezal, ker je vozilo zanašalo sem ter tja. V frančiškanskem zvoniku je bilo devet. Pri-

sluhnil je, štel, veseleč se glasu, ki mu je bil tako domač. Pred hotelom Union je stala povorka ljudi s prižganimi baklami. Nehote je postal, zamežikal v migotajoče rdeče luči, iz katerih se je kadil sajast dim. Obšlo ga je, da bi stopil zraven, vzel baklo v roke, jo prižgal in se z njo napotil po cestah, tudi po mračnih, ozkih, tihih cestah, po cestah, na pol poraslih s travo, kamor niso nikoli zašle povorke, kamor niso našle poti niti brigade, ko so druga za drugo korakale v mesto. Posvetiti bi moral na umazana dvorišča, v zatohle veže, hodnike, v tiste čudne, kdo ve za kaj narejene prostore po starih hišah, kjer je še zmeraj zaudarjalo po zgodovini, po zanikrnih pijancih, po slabo opranem perilu, po plesnivem zelju. Nasmehnil se je svoji želji, kakor se je rad nasmihal vsem svojim željam, ne da bi jih bil prej pretehtal. Dobro mu je delo že to, da si je naposled mogel brez skrbi zaželeli kar koli — nič zato, če je bilo kaj nemogočega. Zavil je v Frančiškansko. Za seboj je zaslišal zamolkel hrup množice — prisluhnil je, kakor bi prisluhnil pesmi. Ko je pomislil, da bi utegnila biti ta pesem tudi vprašanje, mu je pred očmi znova zažarela raketa z Gradu. Že jutri, pojutrišnjem bo treba misliti tudi na vsakdanje reči. Zamišljen je sklonil glavo. Vtaknil je roke v žepe. Sam ni vedel, kdaj je prestopil železniški prelaz in se znašel v parku. Nekje blizu je sopihala lokomotiva tržačana, ki se je bil zaustavil pred signalom. Danes še ni čas za skrbi. Ko je začutil na rami tujo roko, se je sunkoma zasukal in vzdignil roke: »Jakob? Že v civilu? Po briljantini dišiš. Da nisi že odprl brivnice?« Jakob se je zasmel. Na debeli glavi so se mu medlo svetlikali polizani kratki lasje — na pol črni, na pol že sivi. V obraz je bil podoben otrpli gledališki maski, v postavo obsekanemu kostanju na jesen. »Tri leta sem čakal.« Obliznil si je mesnate ustnice, da se je lahko znova zasmel. Potem se je nerodno prestopil in se zresnil. »Kaj hočeš, tovariš intendant se vrača v brivnico. Lepi časi so mimo. In ti? Že za dekleti?« Strmel je vanj, zasmilil se mu je, ker je bil tak velik in razigran čas že tako postaran, vesel je bil, da sta se srečala, rad ga je imel, zmeraj sta se razumela, bridko ga je presunilo, ko je omenil lepe čase. Kaj res? Kaj se je res končalo? Jakob kakor da je zasledil njegovo skrivno, že nekaj dni staro, neizoblikovano misel. »Zakaj se ne deneš v civil? Nimaš obleke? Pridi jutri. Tovariš intendant je staknil nekaj angleškega. Za fest faute se zmeraj najde nekaj metrov.« Tržačan je prisopihal mimo, kakor bi bil nadušljiv. Iz odprtih živinskih vagonov so molele glave vojakov. Na drugih, odprtih in plitvih, so bili naloženi topovi. Sem ter tja je med topovi gorel ogenj, okoli so sedeli vojaki, zamolklo pojoč. Vagoni in topovi so bili zakriti z mrežami, z že na pol uvelimi vejami, s progastimi puščavskimi nemškimi šotor-

kami. Oba sta se za hip ozrla. »Gre,« je zamrmral Jakob in zamahnil z roko, kakor da bi se od nečesa poslavljal. »Gre, gre,« mu je odgovoril. »Obleko imam, Jakob, vendar se še nekaj časa ne bom preoblekel. Poskusil sem, sam sebi se zdim smešen.« Jakob je pomencal z nogami, oziraje se za vlakom: »Če potrebuješ, pridi. Veš, kje sem... kje sem bil doma. Na svidenje!« Obrnil se je in odšel čez prelaz hip nato, ko so se vzdignile zapornice. Pogledal je za njim, sam sebi ni več verjel, da se je srečal z njim, segel v žep, otipal zavojček *Partizank*, prižgal eno in odšel po potki med tihotnim drevjem, med gojenim drevjem, med tujim drevjem, na katerem ni bilo ne polhov, ne veveric, ne ptic, med drevjem, pod katerim bi morale posedati stare gospe v črnem, s črnimi žametnimi trakovi okoli uvelih vratov, z elegantnimi črnimi palicami. Z njimi bi morale brskati po pesku pred seboj, da bi razbrale rebuse svojega nekdanjega življenja. Vrgel se je na klop. Skoz vejevje nad njim je potegnil majski vetre. Zadišalo je omamno po neznanih rožah, rezko po jasnem nebu. Ozrl se je kvišku. Rimska cesta. Pozdravljena, stara znanka! Zdi se mi, da se bova odslej manjkrat videla, kakor sva se zadnja leta? Res sem se včasih zastonj oziral za teboj, spogledljivka. Kakor bi se bala naših očitajočih oči. Le poglej nas danes — kar potemnela si ob našem veselju. No, bila si še dosti stanovitna spremljevalka naših lepih in hudih ur. Zaslišal je svoj lastni glas, zardel, se zamislil, prisluhnil pesmi, ki jo je poznal z nočnih stražarskih ur: neizrekljivi pesmi samote pod večnim nebom, pesmi nočne tišine, v kateri je slišati, česar nikoli ne slišiš. Vsa noč teče kot komaj slišna, bistra reka skozi samotno stražarsko srce, ne da bi bil zato res sam — zakaj tam nekje zadaj so bili zmeraj ljudje, ki jih je moral varovati, zaradi katerih je moral prisluškovati tujim človeškim glasovom, ki bi utegnili pomeniti nevarnost. Visoko nad njim se je utrnila zvezda. Z žarečim repom je odločno odrezala kos neba, preden je izginila. Prevzet je strmel za njo še dolgo potem, ko je ni bilo več. Bridkost mu je zalila srce. Tako smo se utrinjali, drug za drugim, nekateri za zmeraj, naenkrat, drugi vsak dan nekaj, po malem. In vendar so bile mnoge ure teh let enake uram ljubezni. Ali res? Ali res? Na potki je zaslišal droben, čvrst korak deklice, ki je hitela kdo bi vedel kam. Ni se zmenil zanjo. Mislil je ves čas na Jakoba. Požrl je grenkobo, ki se mu je zgostila v ustih. Jakob je bil nekak oče družini, ki je lahko pojedla, kolikor je videla, popila, kolikor je le dovolil komisar, pokadila goro tobaka, če ga je imela. Zdaj bo samo še bril in strigel. Izgubljen je zanj, samo kdaj pa kdaj se bosta še srečala, ne da bi si mogla biti kakor nekoč. Obšel ga je občutek samote, občutek,

da je izgubljeni sin, ki ne bo več našel starega doma. Stisnil je zobe, da bi ne zajokal.

Zdramila ga je iz preteklosti, gledala ga je s stene, iz dvojnega okvira: iz okvira, prevlečenega s ponarejenim srebrom, in iz okvira težkih vrat mestnega muzeja. Stala je v školjki med dvema Amorčkoma, takšna, kakršno jo je bilo rodilo morje. Venera Kiprida, Visoka, ponosna, kakor da jo je morje ustvarilo tedaj, ko je že spoznala, kaj naj počne s svojo lepoto, s svojim zrelim, vitkim telesom. Eno roko ponuja Amorčku, z drugo si pritiska pramen tenke tkanine pod levo dojko. Obraz ima resen, ovalen obraz starih kipov, tako različen od najlonske lepote magacinskih zvezd. Fotograf je iz bronastega tolkala na vratih stare palače izluščil pravljico. Močna luč je morala obsijati potemnelo kovino, da se je zalesketala, Zlato se je razigralo po lepem ženskem telesu, da se je v svetlobi in senci razgibalo, da se mu zdaj ponuja kakor podoba iz sanj. Obrnil je glavo in pogledal skozi okno. Zelenkasti pramen nad severnim obrežjem Tržaškega zaliva se je razširil in po robovih pordel. Dež je ponehal, morje se je vzdigovalo, se usdalo, valovi so se prehitevali, ko so ob obali — zavihani, belogrebenasti — pljuskali nazaj v vodo. V daljavi je zagledal popolnoma belo ladjo — neslišno, hitro se je pomikala proti zahodu. Bila je tako nedolžno bela na temni, razbrazdani površini morja, da se je zdela kakor obljuba nečesa veselega. Že je nameraval vstati, da bi stopil k oknu in ji pomahal, četudi od daleč, brez upanja, da bi ga mogli z ladje opaziti, a si je premislil, se obrnil in se znova zagledal v Venero. Zdaj šele je opazil, da jezditá dečka vsak na svojem delfinu. Dva debeloglava, smešna delfinčeka z neumnimi očmi kakega zapitega komercialistka, z odprtima gobčkoma, podobnima račjima kljunoma, v katerih držita Venerino zibel — školjko. Zakaj neki se ne nasmehne, je pomislil. Kdaj neki so se kipei smejali? Potem se mu je zazdelo, da bi se kljub vsemu morala vsaj nasmehniti, saj je bila ravnokar rojena iz morske pene, podobna jutru, podobna mladosti, podobna ljubezni, podobna — zdaj se mu je posvetilo — pesmi, ki jo je tudi on nosil v sebi, ne da bi ji vedel začetek ali kraj. Spočiti se moram, si je trmasto rekel. Prišel sem, da si odpočijem. Zaprl je oči in nagnil obraz na blazino. Morje se ni zmenilo zanj. Bučalo je čedalje huje, čedalje bolj neurejeno, čedalje bolj zahtevno, zdaj pa zdaj naravnost posmehljivo. Obšel ga je občutek, da se še zmeraj oprijemlje rdečega plovca, da ga morje pozibava kakor mati otroka, Krotkega, nebogljenega, zbeganega otroka, ki ima tako rad vse te stvari, vse te reči okoli sebe, samo ko bi se mu venomer ne odmikale, ne bežale nekam, kamor ne more za njimi. Ves čas pa sliši njihovo čudno temno, čudno svetlo

pesem — pesem vsega tega sveta, ki mu pesimisti napovedujejo konec zaradi pošastnih mehanizmov, ki si jih je izmislil iskrivi človeški razum. Kakšna čudna pesem. Zdaj jo poje morje, jutri jo bodo peli borovci. Včeraj jo je pelo dekle v rdeči jopici, ko se je sprehajalo ob obali, ogledujoč se v mirni vodi. Nekoč zdavnaj jo je pela mati, nekoč zdavnaj jo je pela mlada učiteljica. Včasih jo je slišal, vedno enako, kako so jo peli ptiči v pomladanjem jutru ali v poletnem večeru. Ampak to je bilo že pozneje, ko je njegov razum že blodil po skrivnostih tega sveta. Potem jo je iz daljave, da jo je komaj slišal, pela Helena. Potem so jo peli rezervisti — grobo, glasno, korakoma, z nezavednim občutkom za moško moč. Dostikrat je začutil to pesem v sebi, kako se oglašča zdaj rahlo, komaj zaznavno, kakor bi se bala, da ji prisluškuje, zdaj spet divje, neugnano, zahtevno, da je vztrepetal pred njo. Zdaj mu je njen glas odpiral in pripiral vrata spomina. Smehljaj se je, moral ji je slediti. Helena je z resnim obrazom zrla nanj. Ležal je zlekujen na prekriti postelji, z glavo na blazini, zaprtih oči in se zgubljeno smehljaj. Ona se ni smehljala, kot da bi kljub svoji lepoti ali ravno zaradi nje ne poznala ne smeha ne usmiljenja. Nenadoma je stopila iz školjke — delfina, ki sta jo držala, sta neumno zamežikala, ne da bi jo izpustila, ona pa je previdno stopila na mizo, v zmešnjavo njegovih papirjev, potem na tla — z resnimi, ljubkimi gibi oblečene lepote. Približala se je postelji, stegnila roko in mu jo kakor bolniku za hip položila na čelo. Predramil se je ves zmeden. »Glej, glej, prišla si...« Rad bi bil rekel kaj pomembnega, očitajočega, spravljivega. Kradoma je pogledal njene polne prsi. Hitro je umaknil oči, ker se ni maral ponižati. Zaslišal je morje — ampak to ni bilo več morje, bila je neskončna kolona korakajočih vojakov. »Slišiš to svojo vojsko? Ali ne čutiš, da zaudarjajo po naftalinu, po znoju, po slami? Mar ne veš, da preklinjajo, kvantajo, pijejo, goljufajo žene, dekleta, ščiplatejo natakariče? Zdi se, da je to preteklost, ti pa si toliko govoril o prihodnosti. Spravili so te ob pamet — kdo ve s čim? Še tisto nedeljo, ko sem prišla, si tekel gledat, koliko imajo žuljev ali tvorov, na nekakšen higienski pregled. O, ti ljubljenec bogov! Nisem hotela, a sem morala verjeti, zato nisem več prišla...« Strmel je vanjo. Čigav glas je to, se je vprašal, moj ali njen? Prisluhnil je: zunaj so rezervisti korakali, korakali, korakali, bučno, trdo, odločno, kakor do zob oborožena vojska, ki se odpravlja na fronto. Hipoma je pomislil, ali bi si upal vojskovati se z njimi. Odleglo mu je. Pogledal je vanjo in potihoma izdaval: »Tudi zdaj ti ni bilo treba priti.« Obrnila se je in se neslišno vrnila v školjko. Školjka se je za spoznanje zazibala, ko je stopila vanjo. Trenutek nato je stala v njej kakor poprej, nepre-

mična, lepa, daljna. Tako mi uhaja, je zamrmral. Zmeraj mi uhaja. Zakaj je nisem pridržal? Morebiti pa, se je prestrašil, sploh ni topla, sploh nima duše? Morebiti je hladna kot razum, ki mu manjka srca? Morebiti se ji pretaka v žilah morje? Začuden je pomislil: Vsi ga nosimo v sebi, odkar smo stopili na kopno, morje, morje, morje...

Ko je zaspal, se mu je sanjalo, da je ves kakor morje, ki ne pozna trenutka miru, kakor vesolje, ki se nenehoma širi. Armada rezervistov zunaj je še zmeraj neutrudno korakala — zdaj s paradnim korakom, zdaj neurejeno, naveličano, utrujeno. Kdaj pa kdaj je bilo slišati, kakor bi vsi v en mah zavzdihnil, nato so znova trdo korakali, natančno tako, kakor je predpisano.

NOČNI LOKAL

Matej Bor

Tamkaj sedita dva.
Ona želi denarja,
da jo ponese na svojih
čarobnih papirnatih krilih
daleč stran.
On si želi le njo,
da jo ponese v njenem
čarobnem svilenem krilu — kam?
Čim bliže.

In tako si strmita
dve različni brezni
iz oči v oči —
usta pa govorijo,
kaj le govorijo?
Laži, laži, laži.